

वक्तनेवगोत्राङ्गुलिचतनुवास्त्रशस्त्रशास्त्रवस्त्रपत्तपात-
नक्षत्राणि नपुंसके । ५६ ।

पूर्वसूत्रापवादः । एते शब्दाः नपुंसके स्युः । इदं द्वारम् ।
अत्र स्फारशब्दो रोगभेदेवाचो प्रकाशवाचो त्वविशेष्यलिङ्गः ।
ध्रुवशब्दः नद्याः पुटभेदेवाचो कुटिलवाचो त्वविशेष्यलिङ्गः ।
क्षिप्रः शीघ्रार्थे तद्वति विशेष्यलिङ्गः । क्षुद्रशब्द उपद्रवभेदे
तद्वति विशेष्यलिङ्गः । दूरशब्दो दूरत्वे, कच्छशब्दः कच्छत्वे
तद्वति त्वविशेष्यलिङ्गः । गभीरशब्दो गाम्भीर्ये तद्वति
विशेष्यलिङ्गः । क्रूरं क्रौर्ये क्रौर्यवति त्वि० । चित् वर्ये
तद्वति त्वि० । अजस्रं सातत्ये तद्वति त्वि० । शिशिरं शीतल-
स्पर्शे तद्वति त्वि० ।

शुक्रमदेवतायाम् । ५७ ।

देवभिन्नार्थे शुक्रमशब्दः स्त्रीवे स्यात् । शुक्रं रेतः । शुभ्रवर्ण-
वाचो त्वशुण्वचनत्वात् विशेष्यलिङ्गः । देवे तु पुमान् ।

चक्रवज्रान्धकारसारवावरपारक्षीरतीमरशृङ्गार-
भङ्गारमन्दारोशीरतिमिरशिशिराणि नपुंसके च । ५८ ।
एते शब्दाः स्त्रीवे चात् पुंसि च स्युः । चक्रं चक्रः । शिशिर-
शब्दस्तु हिमे स्पर्शे च पुंनपुंसकलिङ्गः स्पर्शवति त्विलिङ्गः ।

षोपधः । ५९ ।

अदन्तः षोपधः पुंसि स्यात् । दृढः दृढः यत्नः ।

शिरिषजोषाम्बरीषपीयूषपुरीषकिल्बिषकल्मा-
षाणि नपुंसके । ६० ।

पूर्वसूत्रापवादः । शिरिषं जोषम् । अम्बरीषं भर्जनं
यातृभेदेः स्तनिभेदे तु पुमान् । कल्माषं शस्त्रभेदे वर्यभेदे च तद्वति
त्वं त्विलिङ्गः ।

यूषकरीषभिषविषवर्षाणि नपुंसके च । ६१ ।

एते स्त्रीवे चात् पुंसि च स्युः । यूषं यूषः । वर्षं वर्षः (दृष्टिः)
वत्यरे ऋतुभेदे च स्त्री ।

सोपधः । ६२ ।

अदन्तः सोपधः पुंसि स्यात् । वयसः वायसः महानसः ।

मानसविसृषससाहसानि नपुंसके । ६३ ।

पूर्वसूत्रापवादः । एते स्त्रीवे स्युः । मानसं विसृषित्वादि ।

चमससरसनिर्व्यासोपवासकार्पासवासमासकास-
कांसमांसानि नपुंसके च । ६४ ।

एते पुंनपुंसकयोः स्युः । चमसं चमस इत्यादि ।

कंसच्चाप्राणिनि । ६५ ।

अप्राणिनि कंसशब्दः स्त्रीवे पुंसि च स्यात् । कंसं कंसः पान-
भोजनम् मथुराण्डमे तु कंसः । चकरोऽदन्ताधिकारसमाप्रार्थः ।

रश्मिदिवसाभिधानि । ६६ ।

रश्मिदिवसपर्यायशब्दाः पुंसि स्युः । रश्मिर्मयूखः किरणः ।
दिवसो वत्सः ।

दीधितिः स्त्रियाम् । ६७ ।

पूर्वसूत्रापवादः । इयं दीधितिः ।

दिनाहनी नपुंसके । ६८ ।

दिवसाभिधानत्वे पुंस्त्वे प्राप्ते तदपवादः । दिनम् अहः ।

मानाभिधानानि । ६९ ।

मीयतेऽनेनेति मानं तद्विशेषाभिधानानि पुंसि स्युः । कुडवः
प्रस्थः ।

द्रोणादकौ नपुंसके च । ७० ।

मानविशेषवाचित्वेन पुंस्त्वे प्राप्ते पक्षे स्त्रीवतायै सूत्रम् ।
द्रोणः द्रोणम् आढकः आढकम् ।

खारीमानिके स्त्रियाम् । ७१ ।

पुंस्त्वापवादार्थं सूत्रम् । इयं खारी इयं मानिका ।

दाराचतलाजानां बहुत्वञ्च । ७२ ।

दारशब्दस्य स्त्रीत्वे प्राप्ते रोपधत्वेन पुंस्त्वसिद्धावपि बहुत्वार्थं
अन्ययोरप्राप्तौ बहुत्वार्थञ्च सूत्रम् । एते शब्दाः पुंसि नित्य-
बहुवचनान्ताश्च स्युः । इमे दाराः । अक्षताः लाजाः ।

नाडीपजनोपपदानि त्रणाङ्गपदानि । ७३ ।

नाडीपूर्वपदः त्रणान्तशब्दः अपूर्वपूर्वकोऽङ्गशब्दः जनपूर्वः पद-
शब्दश्च पुंसि स्यात् । परवर्तिनत्वेन स्त्रीवादिलिङ्गत्वे प्राप्ते
नित्यपुंस्त्वार्थमारम्भः । नाडीत्रयः । अपाङ्गः नेत्रान्ते, अङ्गापगते
तु त्विलिङ्गः । जनपदो (देशे) जनानां पदे तु स्त्रीवलिङ्गः ।

मरुद्गरुदुत्तरद्वित्वञ्च । ७४ ।

एते शब्दाः पुंसि स्युः । अयं मरुद् गरुद् (पक्षः) । उत्तरत्
उत्पूर्वत् तरतेरतिप्रत्ययान्तः शब्दप्रत्ययान्तस्तु त्विलिङ्गः । तरन्
तरन्ती तरत् । अयम् ऋत्विकः ।

• अघिराशिष्टतिप्रहिक्त्रिभिध्वनिबलिकौलिमौलि-
रविकविमुनयः । ७५ ।

एते शब्दाः पुंसि स्युः । अयश्चपिः राशिः । बलिः पूजोप-